

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Lenka Bernardová

**Tisk v uzavřené komunitě ruského kontingentu
u nás v letech 1968 –1989**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Lenka Bernardová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

BERNARDOVÁ, Lenka. *Tisk v uzavřené komunitě ruského kontingentu u nás v letech 1968 – 1989*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, obor Mediální studia, 2010, 50 s.

Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „*Tisk v uzavřené komunitě ruského kontingentu u nás v letech 1968 – 1989*“ pojednává o periodickém tisku na základnách Střední skupiny sovětských vojsk v Československu, jeho dostupnosti, formách výběru, čtenosti a jednotlivých titulech.

Mým úkolem bylo načrtnout základní aspekty problematiky tisku na zahraničních vojenských základnách v době okupace Československa sovětskou armádou. Snahou bylo zasadit téma tisku na základnách do širších historických a politických souvislostí. První část práce se proto věnuje nastínění historických událostí v poválečném Československu a důvody pro vpád vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968. Toto téma je nahlíženo především z hlediska vojenského a politického, podrobněji se tedy věnuji např. důvodům pro prodloužení pobytu sovětských vojsk na našem území, vzniku Střední skupiny sovětských vojsk a jejich dislokaci.

Druhá část práce se zabývá tematikou periodického tisku ve vojenských útvarech. Vznikla na základě mého výzkumu přímo mezi vojáky základní vojenské služby, kteří sloužili v Československu převážně v osmdesátých letech. Snaží se alespoň v hrubých obrysech načrtnout, jaká periodika byla v té době vojákům k dispozici, jejich obsah a přístupnost.

Na závěr jsem zhodnotila výsledek výzkumu s ohledem na dostupnost jednotlivých informací a nastínila možné další otázky.

Annotation

The thesis „*Press in a closed community of Soviet army community in Czechoslovakia in 1968 – 1989*“ describes questions of periodical press on Soviet army basis in Czechoslovakia, its availability, selection and single titles. My aim was to sketch out basic principles of periodical press within the Soviet army community and implant the theme into wider historical and political context.

First part therefore traces the after-war history and reasons for Soviet invasion in 1968. Second part ensued from my research work among Soviet soldiers that were dislocated on Soviet army basis in Czechoslovakia mainly in 80's. It gives an insight into which papers and journals were available to soldiers and their content.

In conclusion I have evaluated the research outcome and outlined some possible further questions.

Klíčová slova

Periodický tisk, sovětský, základny, vojenský, Pravda, Izvestija

Keywords

Periodical press, Soviet, basis, military, Pravda, Izvestia

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 15.5.2010

Lenka Bernardová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé konzultantce, doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. za podnětné rady a připomínky, mému otci pplk. v záloze Petru Bernardovi za cenné poradenství v otázkách souvisejících s armádními předpisy a názvoslovím a mému partnerovi a synovi za trpělivost při zpracování této práce.

OBSAH

ÚVOD	10
1. VÝVOJ V ČSSR PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE DO ROKU 1968.....	11
1.1. <i>Poválečné rozdělení Evropy a situace ve východním bloku.....</i>	<i>11</i>
1.2. <i>Politická situace v ČSSR v roce 1968 a Pražské jaro.....</i>	<i>12</i>
2. SOVĚTSKÁ VOJSKA V ČSSR.....	14
2.1. <i>Operace Dunaj.....</i>	<i>15</i>
2.2. <i>Prodloužení pobytu sovětských vojsk na území ČSSR .....</i>	<i>16</i>
2.3. <i>Vznik Střední skupiny sovětských vojsk.....</i>	<i>17</i>
2.4. <i>Místa dislokace sovětských jednotek .....</i>	<i>18</i>
2.5. <i>Odsun sovětských vojsk v roce 199.....</i>	<i>18</i>
3. TISK NA SOVĚTSKÝCH VOJENSKÝCH ZÁKLADNÁCH V ČSSR.....	21
3.1. <i>Distribuce tisku na základny.....</i>	<i>21</i>
3.2. <i>Přístup k tisku.....</i>	<i>21</i>
3.3. <i>Přehled periodického tisku na základnách.....</i>	<i>23</i>
3.4. <i>Povinně odebíraná periodika.....</i>	<i>25</i>
3.4.1. <i>Celostátní deníky.....</i>	<i>25</i>
3.4.2. <i>Časopisy.....</i>	<i>26</i>
3.5. <i>Armádní periodika.....</i>	<i>27</i>
3.5.1. <i>Periodika vydávaná v SSSR.....</i>	<i>27</i>
3.5.2. <i>Periodika vydávaná ve Střední skupině sovětských vojsk.....</i>	<i>28</i>
3.6. <i>Ostatní periodika.....</i>	<i>29</i>
3.6.1. <i>Bojový lístek.....</i>	<i>31</i>
ZÁVĚR.....	33
SUMMARY.....	37
POUŽITÁ LITERATURA.....	38
SEZNAM ZKRATEK.....	40
SEZNAM PŘÍLOH A PŘÍLOHY.....	41

ÚVOD

Tato práce analyzuje problematiku tisku v jednotkách sovětské armády na našem území v letech 1968 až 1989.

Při výběru tématu práce jsem vycházela především ze svého zájmu o tuto problematiku. Můj zájem pramenil především z faktu, že byt' jsem strávila převážnou část svého života v Čechách, narodila jsem se v Moskvě a díky své znalosti ruského jazyka jsem měla za to, že získat informace bude snazší. Můj otec byl vojákem z povolání celkem dvacet dva let; předpokládala jsem tedy, že s ním budu moci konzultovat informace z armádního prostředí. Zajímám se o historii všeobecně a mé zaměstnání kastelánky na zámku Chotoviny v posledních několika letech podnítilo můj zájem především o historii poválečnou.

Fakt, že mnohé skutečnosti o pobytu sovětských vojsk na našem území jsou dosud neznámé, popř. se jedná o skutečnosti utajované, rovněž přispěl k rozhodnutí vybrat si téma dosud nezpracované a podat základní vhled do problematiky periodického tisku v sovětském vojenském kontingentu. Bohužel nedostatek konkrétního pramenného materiálu mi umožnil nastínit pouze částečné aspekty této problematiky.

V první části práce jsem se snažila především zasadit téma do historického kontextu a rozebrat důvody pro pobyt sovětských vojsk v ČSSR.

Ve druhé části jsem se věnovala vlastní problematice periodického tisku v jednotlivých útvarech, podala jsem stručný přehled tiskovin, které byly vojákům a důstojníkům k dispozici a zabývala jsem se rovněž jeho distribucí a přístupem k tisku obecně.

Závěrem jsem pak zhodnotila pravdivost či neopodstatněnost svých počátečních hypotéz, výsledek mého výzkumu mezi bývalými vojáky sloužícími na našem území a nastínila další případné možnosti výzkumu v dané oblasti.

1. Vývoj v ČSSR po druhé světové válce do roku 1968

1.1. Poválečné rozdělení Evropy a situace v Československu

V roce 1945 byl po šesti letech obnoven Československý stát a jeho suverenita. V souvislosti s poválečným rozdělením Evropy a vzrůstajícím vlivem Sovětského svazu se Československo ocitlo mezi státy tzv. východního bloku společně s Maďarskem, Polskem, NDR, Bulharskem, Rumunskem, Jugoslávií a Albánií.¹

Po prvních volbách v roce 1946 se komunisté stali jednoznačně nejsilnější stranou. Za nimi následovali lidovci, demokraté a sociální demokraté. 2. července 1946 byl do čela vlády jmenován Klement Gottwald. V průběhu roku 1947 ovládli komunisté postupně nejen všechny významné státní instituce, ale i vedoucí útvary bezpečnosti – Ministerstvo vnitra a státní bezpečnost.

Zatímco zbylé parlamentní strany doufaly ve vyřešení situace standardními prostředky parlamentní demokracie, komunisté zahájili počátkem roku 1948 tvrdý postup za získáním naprosté většiny ve vládě i parlamentu. Ten vyvrcholil 25. února 1948, kdy odstupující prezident Beneš přijal demisi ministrů nekomunistických stran a jmenoval téměř výlučně komunistickou vládu, opět v čele s Klementem Gottwaldem.²

Následovala druhá vlna znárodnění majetku a kolektivizace zemědělství po sovětském vzoru.³

Padesátá léta probíhala v Československu ve znamení dalšího potlačování opozičních názorů, politických procesů s odpůrci komunistického režimu a krize po měnové reformě v roce 1953. Po schválení změn v hospodářské politice na zářijovém zasedání ÚV KSČ se

---

¹ MENCL, Vojtěch, et al. *Křižovatky 20.století : Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. 1. Praha : Naše vojsko, 1990. Československý vývoj v letech 1945 - 1948, s. 213.

² Tamtéž, str.223 – 237.

³ KUBÍČEK, Vladimír. [Http://vladimirkubicek.wbs.cz](http://vladimirkubicek.wbs.cz) [online]. 2010 [cit. 2010-05-12]. Poválečný vývoj Československa 1945-68 . Dostupné z WWW: <vladimirkubicek.wbs.cz>.

ekonomická situace dočasně stabilizovala a do roku 1956 postupně docházelo i ke stabilizaci politického směřování.

Důležitým historickým mezníkem bylo bezesporu i uzavření Varšavské smlouvy - vojensko-politického paktu mezi Albánií, Bulharskem, ČSR, Maďarskem, NDR, Polskem, Rumunskem a SSSR. Albánie ukončila členství v roce 1968.⁴ Všechny tyto státy byly již od ledna 1949 členy RVHP⁵ – ekonomické organizace států sovětského bloku.⁶

Projev Nikity Sergejeviče Chruščova na XX. sjezdu KSSS v únoru 1956, ve kterém nazval J.V.Stalina masovým vrahem a odsoudil mnohé jeho politické kroky, znamenal i pro Československo možnost částečného odpoutání se od Moskvy a otevřel prostor pro tvůrčí politiku. To přineslo krátké období uvolnění, následované ovšem další fází centralizace moci, zejména po zvolení Antonína Novotného prezidentem republiky v roce 1957.⁷

N. S. Chruščov ve svých pamětech⁸ vzpomíná, že ho při společném setkání v roce 1954 překvapila odmítavá reakce A. Novotného na návrh přehodnotit politické procesy v ČSSR podobně, jako tomu bylo v Sovětském Svazu po smrti J. V. Stalina.

Rovněž uvádí, že návrh rozmístit sovětská vojska v Československu poprvé zazněl už při schůzce J. V. Stalina s K. Gottwaldem v roce 1948.⁹

---

⁴ VESELÝ, Zdeněk. *Mezinárodní vztahy 20.století v datech*. Praha : Nakladatelství Epoque s.r.o., 2003. s.158.

⁵ Rada vzájemné hospodářské pomoci.

⁶ VESELÝ, Zdeněk. *Mezinárodní vztahy 20.století v datech*. Praha : Nakladatelství Epoque s.r.o., 2003. s.137.

⁷ MENCL, Vojtěch, et al. *Křižovatky 20.století : Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. 1. Praha : Naše vojsko, 1990. Československo v letech 1953 - 1967, s. 270-280.

⁸ CHRUŠČOV, Nikita Sergejevič. *Vzpomínky Nikity Sergejeviče Chruščova : Magnetofonové nahrávky z období glasnosti*. Brno : Jota, 2000. Chruščov a Novotný, s. 148 - 151.

⁹ CHRUŠČOV, Nikita Sergejevič. *Vzpomínky Nikity Sergejeviče Chruščova : Magnetofonové nahrávky z období glasnosti*. Brno : Jota, 2000. Chruščov a Novotný, s. 144 - 148.

1.2. Politická situace v ČSSR v roce 1968 a Pražské jaro

V šedesátých letech docházelo v Československu k postupnému uvolňování atmosféry. Postupné snahy o reformu politického a společenského systému vyvrcholily odvoláním generálního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného a jeho nahrazení Alexandrem Dubčekem v lednu 1968. Tím byl nastartován reformní proces známý jako Pražské jaro, který byl násilně přerušen v srpnu 1968 vpádem intervenčních vojsk do ČSSR.¹⁰

V únoru 1968 byl na zasedání předsednictva ÚV KSČ projednán a následně v dubnu schválen tzv. Akční program KSČ. Veřejně pojmenoval problémy 50. let a zavrhl „přejímání představ, zvyklostí a politických koncepcí odporující našim podmínkám a tradicím“. Přiznal odpovědnost tehdejších vedoucích orgánů a institucí za potlačování demokratických práv a svobod a zneužití moci. Navrhoval ekonomické změny, demokratizaci politického systému a možnost názorové plurality. Zavádí nový pojem socialistická demokracie, tedy systém, kde hlavní oporou je stále dělnická třída a rolnictvo, nicméně přestává podceňovat důležitost a vliv inteligence. Posiluje vnímání celistvosti Československého státu, hájí rovnoprávnost a suverenitu obou národů a odsuzuje jakékoli projevy nesnášenlivosti i vůči ostatním národnostním menšinám.¹¹

Akční program KSČ byl uveřejněn v Rudém právu 10. dubna 1968. Během několika prvních měsíců roku 1968 docházelo k postupnému obnovování zásad demokratické společnosti. Svou činnost obnovily či nově ustanovily různé spolky a organizace, mimo jiné např. Junák či Klub bývalých politických vězňů. Po zrušení Ústřední publikační správy – de facto cenzury – v březnu 1968 se v televizi i rozhlase objevilo mnoho zpravodajských a diskusních pořadů, mimo jiné i pořad Věc veřejná, zakázaný v roce 1967. Bylo povoleno, resp. přestalo být rušeno vysílání západních rozhlasových stanic vysílajících v českém jazyce.¹²

---

¹⁰ BENČÍK, Antonín. *V chapadlech kremelské chobotnice*. 1. Praha : Mladá fronta, 2007. 514 s.

¹¹ Tamtéž.

¹² CYSAŘOVÁ, Jarmila; SÍGL, Miroslav . *Www.totalita.cz* [online]. 1999 [cit. 2010-05-12]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1968_05.php>.

Veškeré tyto změny směřující k postupné demokratizaci a pokusy o zavedení tzv. „socialismu s lidskou tvář“ ovšem vyvolávaly hluboké znepokojení v ostatních státech Varšavské smlouvy, zejména pak v SSSR. Již 23. dubna na zasedání ÚV KSSS v Moskvě prohlásil L.I.Brežněv, že vývoj v Československu ohrožuje socialismus ve všech zemích východního bloku.¹³

Plenární zasedání ÚV KSČ ve dnech 29. května - 1. června určilo termín XIV. sjezdu na 9. září 1968. Přestože na něm bylo potvrzeno pokračování reformního procesu, bylo rovněž poukázáno na pravicové nebezpečí, což pro mnohé občany ČSSR prakticky signalizovalo ústup od některých deklarovaných zásad Akčního programu.¹⁴

Reakcí na to byl manifest Ludvíka Vaculíka *Dva tisíce slov*¹⁵, uveřejněný 27. června 1968 v *Literárních listech*, v *Práci*, v *Zemědělských novinách* a v *Mladé frontě*.

Počátkem června již vedení KSSS začalo aktivně jednat a opakovaně vyzvalo československé státní představitele k uspořádání společného jednání o údajně probíhající kontrarevoluci v ČSSR. Československá strana nejprve požadovala dvoustranná jednání s Moskvou bez účasti dalších stran a následně odmítla společnou schůzku na území SSSR. Jednání vrcholných představitelů KSČ a KSSS bylo nakonec stanovené na 29. července v Čierne nad Tisou. Během tří denního jednání představitelé obou stran nedospěli prakticky k žádnému výsledku kromě dohody o dalším setkání dne 3. srpna v Bratislavě, tentokrát za účasti vrcholných představitelů čtyř dalších komunistických stran východního bloku. Výsledkem bratislavské schůzky bylo společné prohlášení o ochraně socialismu. V Bratislavě také Vasil Bilák předal L.I.Brežněvovi tzv. „zvací dopis“, pod kterým byli rovněž podepsáni ministr dopravy Alois Indra, člen předsednictva ÚV KSČ Oldřich Švestka a členové ÚV KSČ

---

¹³ Tamtéž.

¹⁴ BENČÍK, Antonín. *V chapadlech kremelské chobotnice*. 1. Praha : Mladá fronta, 2007. s. 95.

¹⁵ VACULÍK, Ludvík. *Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem*. *Literární listy*. 27.červen 1968, I, 18, s. 1.

Antonín Kapek a Drahomír Kolder, a kterým žádali o pomoc všemi prostředky proti údajně hrozící kontrarevoluci v ČSSR.¹⁶

2. Sovětská vojska v ČSSR

Koncem šedesátých let hrálo Československo klíčovou úlohu v dalších strategických plánech sovětského vedení. Území ČSSR leželo přímo na hranici mezi východním a západním blokem, tvořilo geopolitický mezník mezi státy Varšavského společenství a státy Severoatlantické aliance. Na východní, severní a jižní hranici sousedilo se zeměmi Varšavské smlouvy – PLR, MLR a NDR. Západ území však tvořila hranice s NSR, které bylo členem NATO od 23. října 1954¹⁷, část jihu pak hranice s Rakouskem, které sice ve vojenských záležitostech zachovávalo neutralitu, celkově však mělo blíž k západnímu bloku.

Právě západní hranice se SRN byla pro sověty klíčová a nutnost její ochrany sovětskou armádou byla použita jako jeden z důvodů pro pobyt sovětských vojsk na našem území i po potlačení reformního hnutí.

Rozmístění sovětských vojsk v Československu bylo nejen hrubým porušením politické suverenity samostatného státu, ale rovněž rozsáhlým zásahem do fungování ČSLA. Na našem území totiž až do roku 1968 nebyly žádné sovětské vojenské útvary jako například v Polsku, Maďarsku a NDR. V případě vypuknutí vojenského konfliktu mezi státy Varšavské smlouvy a NATO a ohrožení jediné západní hranice Východního bloku měla v první řadě bojovat armáda Československá a připravit podmínky pro nasazení druhého strategického sledu sovětských vojsk¹⁸.

---

¹⁶ CYSAŘOVÁ, Jarmila; SÍGL, Miroslav . *Www.totalita.cz* [online]. 1999 [cit. 2010-05-12]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1968_05.php>.

¹⁷ Protocol to the North Atlantic Treaty on the Accession of the Federal Republic of Germany. In *NATO - Official text: Protocol to the North Atlantic Treaty on the Accession of the Federal Republic of Germany*. Paříž : NATO, 1954. Dostupné z WWW: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17411.htm>

¹⁸ HOTTMAR, Aleš; MACKOVÍK, Stanislav. *Www.vrtulnik.cz* [online]. Rudé hvězdy nad Československem 1968–1991 Část 1. Dostupné z WWW: <<http://www.vrtulnik.cz/mil3/invaze.pdf>>

2.1. Operace Dunaj

Za rozhodnutím zastavit reformní procesy v ČSSR vojenskou intervencí stála spíše než nejvyšší vedení Sovětského svazu skupina sovětských maršálů, kteří ji připravovali již od dubna 1968.

Při hranicích s ČSSR probíhala během první poloviny roku řada vojenských cvičení armád SSSR, Polska, NDR a Maďarska (cvičení „Sever“ a „Němen“). Následně v červnu se na našem území uskutečnilo cvičení s názvem „Šumava“. Všechna tato cvičení proběhla prakticky bez účasti ČSLA. První problémy začaly už s koncem cvičení – odchod sovětských vojsk probíhal pomalu, poslední jednotky opustily Československo až 3. srpna.

V té době bylo sovětskému vedení již jasné, že reformní proces a celkovou situaci v Československu nebude možné ovlivnit politickými prostředky a že vojenská intervence je nezbytná. Operace k obsazení Československa vojsky pěti států Varšavské smlouvy dostala krycí název „Dunaj“. Plán operace „Dunaj“ byl schválen na moskevské schůzce velitelů a náčelníků štábů, svolané ministrem obrany SSSR Andrejem Antonovičem Grečkem.

Konečné rozhodnutí o vojenském řešení situace padlo v Moskvě dne 18. srpna na schůzce představitelů varšavské pětky. Vrchním velitelem intervenčních vojsk byl jmenován armádní generál Ivan Grigorjevič Pavlovskij.

V noci z 20. na 21. srpna kolem 23 hodiny bylo ze čtyř směrů zahájeno obsazování Československa vojsky SSSR, NDR, Polska, Maďarska a Bulharska. Ze států východního bloku se operace nezúčastnilo pouze Rumunsko.¹⁹

---

¹⁹ BELDA, Josef; BENČÍK, Antonín; PECKA, Jindřich. *Pobyt sovětských vojsk na území Československa 1968 - 1991 : Materiály, studie, dokumenty č.6.* Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 103 s.

2.2. Prodloužení pobytu sovětských vojsk na území ČSSR

23. srpna 1968 odlétá prezident republiky Ludvík Svoboda v doprovodu některých dalších státních představitelů do Moskvy jednat s kremelským vedením o stažení okupačních vojsk z území ČSSR. Výsledkem jednání byl tzv. „moskevský protokol“, který byl československou stranou podepsán pod nátlakem. Veřejnost byla seznámena pouze s obecným komuniké, jehož obsahem byla frázovitá prohlášení o dohodě ČSSR a SSSR společně uskutečňovat rozhodnutí z jednání v Čierne nad Tisou a zabránit šíření revanšistických sil, zajistit normalizaci situace v Československu a zajistit vedoucí úlohu dělnické třídy a komunistické strany.

Další jednání v Moskvě za účasti A. Dubčeka, O. Černíka a G. Husáka proběhla ve dnech 3. a 4. října 1968. Sovětská strana kategoricky odmítla úplný odsun vojsk z našeho území a podmínila odchod podstatné části vojsk podpisem smlouvy o ponechání části kontingentu na našem území po předem nestanovenou dobu.²⁰

2.3. Vznik Střední skupiny sovětských vojsk

Střední skupina sovětských vojsk byla vytvořena 24. října 1968 na základě Smlouvy mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky, podepsané v Praze předsedou vlády ČSSR Oldřichem Černíkem a předsedou Rady ministrů SSSR Alexejem Nikolajevičem Kosyginem. Podle smlouvy sovětská vojska zůstala na území Československa „za účelem zajištění bezpečnosti zemí socialistického společenství před sílícími revanšistickými snahami západoněmeckých militaristických sil“.²¹

---

²⁰ CYSAŘOVÁ, Jarmila; SÍGL, Miroslav . *Www.totalita.cz* [online]. 1999 [cit. 2010-05-12]. Dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1968_05.php>.

²¹ ČSSR. Smlouva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky :

Smlouva byla pro československou stranu nevýhodná, jejím podpisem Československo prakticky přistoupilo na veškeré sovětskou stranou diktované podmínky, zavázalo se tedy např. poskytnout sovětským vojákům a jejich rodinným příslušníkům kasárna, byty, dále skladovací a jiné prostory, letiště, prostředky stálé spojovací sítě, dopravní prostředky, elektrickou energii, potravinářské a průmyslové zboží, palivo atd.²²

2.4. Místa dislokace sovětských jednotek

V souvislosti s rozmístěním sovětských jednotek bylo nutno přesunout během třidvaceti dní asi stovku jednotek ČSLA do nových působišť a uvolnit stávající prostory kasáren pro sovětskou armádu.

Podle údajů pplk. Dr. Pavla Minaříka CSc. bylo pro sovětskou armádu vyčleněno třicet tři posádek, tři nemocnice, čtyři letiště, devatenáct skladů, šest skladů státních hmotných rezerv a pět výcvikových prostorů. Velitelství Střední skupiny sovětských vojsk vzniklo v Milovicích. Střední skupina sovětských vojsk byla dále členěna do pěti divizí (se sídlem v Milovicích, Bruntále, Mladé Boleslavi, Zvoleně a Vysokém Mýtě).

Pro úplnost uvádím v příloze práce²³ přehled míst dislokace sovětských vojsk, převzatou z práce pplk. Dr. Pavla Minaříka CSc. „*Bratrská vojska za hranicemi Sovětského Svazu*“.

čl.3-6. In 11/69 Sb.. 1969, 4, s. 40 - 43. Dostupný také z WWW: http://data.idnes.cz/soubory/domaci/A081015_JW_SB04-69.PDF.

²² ČSSR. Smlouva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky : čl.3-6. In 11/69 Sb.. 1969, 4, s. 40 - 43. Dostupný také z WWW: <http://data.idnes.cz/soubory/domaci/A081015_JW_SB04-69.PDF>

²³ MINAŘÍK, Pavel . *Www.armada.vojenstvi.cz* [online]. 2003, 05.01.2003 [cit. 2010-04-28]. Bratrská vojska za hranicemi Sovětského svazu. Dostupné z WWW: <<http://armada.vojenstvi.cz/>>.

2.5. Odsun sovětských vojsk v roce 1991

Ve druhé polovině 80. let začal postupný proces přehodnocení československých událostí roku 1968.

3. prosince 1989 navrhla tehdejší vláda Ladislava Adamce jednání o postupném odchodu sovětských vojsk z území ČSSR a hned druhý den vydal L. Adamec v Moskvě společně s Michaiilem Gorbačevem společné prohlášení, v němž zaznělo, že srpnová intervence byla vměšováním do vnitřních záležitostí ČSSR. Zároveň bylo vydáno společné prohlášení vlád Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a SSSR, jednoznačně odsuzující vstup vojsk těchto států do ČSSR v roce 1968.²⁴

Aby se mohlo přistoupit k bilaterálním jednáním, bylo nejprve nutno upřesnit pojmy. Sovětská strana např. chtěla jednat o dočasném pobytu vojsk, zatímco strana česká prosazovala termíny odchod nebo odsun. Dále vyvstala otázka formy – zda konečný výstup bude mít podobu smlouvy, dohody nebo protokolu. byť se zdánlivě jedná o irelevantní otázky, výklad těchto jednotlivých pojmů má dosti závažné právní důsledky. Například protokol je forma navazující na předchozí smluvní vztah, a to by pro českou stranu znamenalo faktické uznání smlouvy z roku 1968. Nakonec se podařilo dohodnout „jednání o sovětských jednotkách umístěných v ČSSR“, jehož výstupem bude mezinárodní dohoda.²⁵

26.února 1990 byla ministry zahraničních věcí obou zemí Jiřím Dienstbierem a Eduardem Ševardnadze podepsána dohoda o odchodu sovětských vojsk z Československa.²⁶

---

²⁴ JINDŘICH PECKA. *Odsun sovětských vojsk z Československa 1989–1991: Dokumenty*. Praha, ÚSD 1996. 351 s.

²⁵ JINDŘICH PECKA. *Odsun sovětských vojsk z Československa 1989–1991: Dokumenty*. Praha, ÚSD 1996. s.11.

²⁶ *Tamtéž*, s.12.

Odsun vojsk měly postupně na starosti dvě parlamentní komise. První, ustavená dne 28. března 1990, měla 29 členů, předsedou byl JUDr. Josef Macek a místopředsedou Michael Kocáb. Svou činnost vykonávala až do červnových voleb v roce 1990. Po volbách 20. září byla jmenována nová Komise pro dohled na odsun sovětských vojsk z ČSFR. Měla 27 členů a jejím předsedou byl Michael Kocáb. Působnost komise skončila 3. července 1991.²⁷

Odsun probíhal ve třech etapách. Celkem z Československa odjelo v 925 transportech 73 500 vojáků a 39 000 rodinných příslušníků, 1 220 tanků, 2 500 bojových vozidel pěchoty a obrněných transportérů, 77 bojových letadel, 146 vrtulníků a množství munice. Jedná se ovšem o údaje poskytnuté sovětskou stranou, skutečný počet tedy mohl být vyšší. Poslední transport opustil území Československa 21. června 1991.²⁸

25. června podepsali zmocněnci obou vlád Rudolf Ducháček a Ivan Aboimov protokol o ukončení odchodu sovětských vojsk z ČSFR.²⁹

27. června odletěl i velitel Střední skupiny sovětských vojsk genplk. Vorobjov. Sovětská armáda uvolnila celkem 355 objektů.³⁰ Bohužel v té době nebyla vypracována jednotná metodika přebírání jednotlivých objektů, inženýrských sítí a pozemků a okamžitého vyčíslení škod. Pozdější prokazování škod bylo obtížné a většina nákladů na jejich odstranění zůstala na československé straně.³¹

---

²⁷ *Tamtéž*, s.13.

²⁸ *Tamtéž*, s.14 – 15.

²⁹ *Tamtéž*, s.14 – 15.

³⁰ MINAŘÍK, Pavel . *Www.armada.vojenstvi.cz* [online]. 2003, 05.01.2003 [cit. 2010-04-28]. Bratrská vojska za hranicemi Sovětského svazu. Dostupné z WWW: <http://armada.vojenstvi.cz/>.

³¹ JINDŘICH PECKA. *Odsun sovětských vojsk z Československa 1989–1991: Dokumenty*. Praha, ÚSD 1996. s.260 – 267.

3. Tisk na sovětských vojenských základnách v ČSSR

3.1. Distribuce tisku na základny

Zabezpečení sovětských vojáků v jednotkách a jejich rodinných příslušníků, co se týká obchodu a služeb, zajišťovaly sovětské obchodní podniky. Československá strana dodávala těmto podnikům zboží v dohodnutém množství za maloobchodní ceny, platné v ČSSR. To se ovšem týkalo především paliva, potravinářského a průmyslového zboží.³²

Distribuce tisku na základny se uskutečňovala mimo oficiální českou síť PNS, veškerá periodika byla na území ČSSR přepravována letecky přímo ze Sovětského svazu, kromě některých armádních periodik, vydávaných a tištěných v divizních tiskárnách střední skupiny sovětských vojsk přímo na území ČSSR.³³

Distribuce do jednotlivých útvarů byla zajišťována denně prostřednictvím vojenské pošty.

3.2. Přístup k tisku

Obecně lze konstatovat, že přístup k tisku na základnách nebyl nijak omezen. Vzhledem k tomu, že se na základny dostaly pouze předvybrané, předem schválené a tedy ideologicky nezávadné tiskoviny, nebyl k tomu důvod.

Všechny noviny a časopisy byly vojákům volně k dispozici na každé PVS³⁴. Deník Pravda byl dokonce povinně čten na nástupech mužstva.

---

³² ČSSR. Smlouva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky . In *11/69 Sb.*. 1969, 4, s. 40 - 43.

³³ Následující text vychází z informací získaných na základě osobních rozhovorů s pamětníky – viz příloha č. 3.

³⁴ PVS – politicko-výchovná světnice.

Na určité formě omezení se však několik respondentů přeci jen shodlo. Podařilo se mi nicméně zaznamenat pouze jeden případ. V některých jednotkách bylo zástupci velitelů pro věci politické staženo č. 11 časopisu *Mládí* („*Юность*“) z roku 1987.³⁵ Důvodem byla v něm otištěná povídka Jurije Poljakova „*Za sto*“ (*Сто дней до приказа*). V povídce byly otevřeně popsány případy šikany mezi vojáky základní služby.

Se společenskými změnami v Sovětském svazu díky politice M. S. Gorbačeva už v té době souvisela i větší otevřenost médií, objevovaly se tedy i příspěvky otevřeně popisující a kritizující problémy, které byly dříve tabu. Domnívám se, že v případě částečného zákazu zmíněné povídky v prostředí sovětské armády v ČSSR šlo tedy spíše o politicko-výchovnou činnost nadřízených než o standardní cenzuru.³⁶

Samostatnou otázkou je fakt, že přestože obecně přístup k tisku až na uvedenou výjimku omezen nebyl, existoval rozdíl mezi jednotlivými útvary jak ve skutečné čtenosti periodik, tak v jejich počtu a obsahové šíři. Podle Vladimíra Lagedy, sloužícího v České Třebové v letech 1970 – 1972, byl v technických typech vojsk (tankisté, dělostřelci, spojaři atp.), kde obvykle sloužili převážně lidé s vyšším vzděláním, na PVS daleko širší výběr novin a časopisů než např. u pěchoty, kde sloužili z větší části lidé se základním vzděláním, většinou pocházející ze Střední Asie.

---

³⁵ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.161.

Mládí („*Юность*“) – vychází od roku 1955. Decentralizovaný literárně-umělecký a všeobecně politický měsíčník, orgán Svazu sovětských spisovatelů. Přispívali do něj především sověští autoři mladé generace, publikoval jejich prozaické a básnické prvotiny. V časopise se ovšem objevovala i rozsáhlejší díla již etablovaných spisovatelů, pravidelně vycházely romány na pokračování. Časopis byl ilustrovaný, otiskoval reprodukce nejrůznějších uměleckých děl. V závěru otiskoval drobnější publicistické útvary – reportáže, vzpomínky pamětníků, referáty, recenze, nechyběla ani satira a sportovní zpravodajství.

³⁶ G.Buketov uvádí, že když si uvedenou povídku později přečetl, nebylo mu jasné, proč byla v jejich jednotce zakázána. Realita stran šikany prý byla daleko tvrdší než případy popsane J.Poljakovem.

Obecně lze také říci, že přestože obvykle byly oficiální celostátní i armádní deníky stranou všeobecného zájmu (kromě povinně čtených v rámci politické přípravy mužstva), dvakrát do roka o ně všichni vojáci základní vojenské služby projevíli enormní zájem, a to tehdy, když v nich byl publikován rozkaz ministra obrany SSSR o propuštění do zálohy a povolání branců. Bylo tradicí si tento rozkaz vystříhnout a schovat na památku.

V jednotlivých útvech byly většinou rovněž bohatě zásobené knihovny, vojáci tedy nebyli odkázáni jen na periodický tisk.

3.3. Přehled periodického tisku na základnách

Periodický tisk byl vojenským jednotkám dodáván na základě předplatného. Předplatné zajišťovali v jednotlivých útvech zástupci velitelů pro věci politické. Velitelé jednotlivých čet dostávali k nahlédnutí seznam možných periodik k odběru. Otázka předplatného pak byla obvykle řešena na schůzích roty pod vedením agitátorů rot. Některá periodika musela být povinně odebírána do všech útvarů. Jednalo se o deníky *Pravda*, *Izvestija*, *Komsomolská pravda* a *Práce*, týdeník *Sovětský voják* a dále armádní deníky *Rudá hvězda*, *Rudý prapor* a *Sovětský voják*. V případě těchto periodik bylo předplatné do všech útvarů zajišťováno veliteli pluků a bylo hrazeno z armádního rozpočtu.

Co se týká možnosti výběru ostatních novin a časopisů, většinou vše záviselo na velících důstojnících jednotlivých útvarů. Vzhledem k tomu, že předplatné nepovinných periodik nebylo možno hradit z celkového armádního rozpočtu, tyto se k vojákům základní služby dostávaly dvěma způsoby - buď bylo předplatné hrazeno z rozpočtu jednotlivých útvarů nebo si je důstojníci objednávali soukromě a po přečtení je dávali k dispozici vojákům do leninské místnosti.³⁷

---

³⁷ V otázkách úhrady předplatného se jednotlivé vzpomínky pamětníků mírně odlišují – proto uvádím dvě nejčastěji zmíněné možnosti. V zásadě lze říci, že uváděli příklady, které byly obvyklé právě u jejich jednotky. Pravdou je, že jsem komunikovala pouze s řadovými vojáky a poddůstojníky. S důstojníky vyšších hodností, kteří by o této problematice měli větší přehled, se mi nepodařilo spojit.

Každý větší útvar musel mít tzv. leninskou místnost, v případě menších jednotek pak tzv. "rudý koutek". Jednalo se o sovětskou alternativu naší PVS – byla zde prováděna politicko – výchovná příprava mužstva. Povinným vybavením leninských místností byly busty a portréty V.I. Lenina, na zdech obvykle visely fotografie členů politbyra, fotografie z bojové přípravy mužstva a dokumenty z druhé světové války, dokumentující hrdinské činy sovětské armády. V leninské místnosti byla k dispozici všechna povinně odebíraná periodika.

Vojáci základní služby oficiálně neměli možnost si sami vybírat a objednávat tisk, byli tedy v tomto odkázáni na benevolenci důstojníků. Většinou, a obzvláště v menších jednotkách, ovšem výběr i objednávka probíhala po dohodě důstojníků s mužstvem – velitelé poskytli vojákům seznam, ze kterého bylo možno si vybrat. Respondenti se nicméně shodují v tom, že seznam se rok od roku opakoval a převážně nebylo z čeho vybírat.

V některých útvarech existovala i určitá omezení ze stran velitelů, nejčastěji v počtu objednaných periodik na jednoho vojáka. Většinou se tedy mužstvo domlouvalo mezi sebou, kdo si objedná jaký titul.

Do jednotlivých útvarů se dostával téměř výhradně sovětský tisk. Český tisk se základnách prakticky nevyskytoval. Hlavním důvodem byla neznalost jazyka, pouze málo sovětských vojáků hovořilo česky nebo slovensky - jednalo se převážně o důstojníky, mužstvo až na výjimky jazyk neovládalo.

3.4. Povinně odebíraná periodika

3.4.1. Celostátní deníky

Všechny jednotky musely povinně odebírat některé centrální celostátní deníky – jednalo se o deníky *Pravda* („*Правда*“)³⁸, *Izvestija* („*Известия*“)³⁹, *Komsomolská pravda* („*Комсомольская правда*“)⁴⁰ a *Sovětské Rusko* („*Советская Россия*“)⁴¹.

---

³⁸ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.147.

Pravda („*Правда*“) – orgán ústředního výboru KSSS. Nejvlivnější deník, založený 5.5. 1912. Výročí založení se slavilo jako Den sovětského tisku. Dějiny listu Pravda prakticky kopírují dějiny KSSS. Na jeho vzniku a redakční

Počet předplácených výtisků deníku Pravda byl přesně určen, jednotlivé útvary musely povinně odebírat určitý počet výtisků v závislosti na počtu vojáků v jednotce. Ostatní deníky mohly být v leninských místnostech v různých počtech výtisků.

3.4.2. Časopisy

Jediným povinně odebíraným časopisem byl týdeník *Nová doba* („*Новое время*“)⁴².

---

práci se podílel i V.I. Lenin. Deník měl stálé dopisovatele skoro ve všech zemích světa. Otiskoval především domácí zpravodajství se zvláštním zřetelem ke všem událostem KSSS. Otiskoval plná znění projevů předních sovětských vládních činitelů, zprávy ze sjezdů a zasedání ÚV KSSS, věnoval se i zahraničně politickým otázkám. Předplatné deníku bylo povinné pro všechny členy KSSS.

³⁹ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.172.

Izvestija („Известия“), celým názvem Zprávy sovětů poslanců pracujících SSSR. Vychází od roku 1917. Ústřední všeobecně politický deník vycházel od roku 1917 a přinášel zpravodajství z domova i ze světa a komentáře nejrůznějším událostem politického, kulturního a společenského života.

⁴⁰ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.323.

Komsomolská pravda („Комсомольская правда“) - vychází od roku 1925. Ústřední deník Všesvazového leninského komunistického svazu mládeže, a byl zaměřen na myšlenku mládežnického hnutí. Obsahoval úvodník, zpravodajskou a publicistickou část, reportáže, ankety, literární příspěvky, ohlasy čtenářů, kulturní referáty a sportovní rubriku.

⁴¹ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.323

Sovětské Rusko („Советская Россия“) – vychází od roku 1956. Orgán Byra ÚV KSSS pro RSFSR, Nejvyššího sovětu a Rady ministrů RSFSR. Přináší zahraničně politické a vnitropolitické informace a společenské, kulturní a ekonomické zpravodajství z Ruské federace. Forma byla totožná jako u ústředních deníků – zprávy, články, ohlasy čtenářů, reportáže, fejetony a sport.

⁴² *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.254.

Nová doba („Новое время“) – vychází od roku 1943. Týdeník pro zahraniční politiku. Komentoval zahraniční politiku SSSR, publikoval články a komentáře k aktuálním mezinárodním událostem, poznámky,

Informace z povinně odebíraných celostátní novin a časopisů byly hojně využívány k politickému školení mužstva

---

fejetony a reportáže, životopisy významných světových státníků. Uveřejňoval rovněž zahraničně politické dokumenty sovětské vlády, usnesení mezinárodních konferencí a kongresů.

3.5. Armádní periodika

V otázce armádních periodik nelze hovořit o předplatném, popř. používat předchozí rozdělení na povinná a nepovinná periodika. Všechny tyto tiskoviny byly distribuovány plošně všem jednotkám a naprostá většina informací v nich otištěných byla důstojníky využívána k bojové přípravě mužstva.

3.5.1. Periodika vydávaná v SSSR

Ústředním armádním periodikem vydávaným a tištěným na území SSSR byl deník *Rudá hvězda* („*Красная звезда*“) ⁴³ a dále měsíčníky *Poddůstojník* („*Старшина – Сержант*“) ⁴⁴ a *Sovětský voják* („*Советский воин*“) ⁴⁵.

---

⁴³ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.177.

Rudá hvězda („*Красная звезда*“) – vychází od 1.ledna 1924. Deník vydávaný Ministerstvem obrany SSSR, určený pro celou Rudou armádu a povinně distribuovaný do všech jejích částí. Deník obsahoval články o životě v armádě obecně, novinkách ve výzbroji a výstroji, domácí i mezinárodní zpravodajství. Připomínal historicky významná výročí a informoval o hrdinských činech vojáků Rudé armády. Obsahoval i literární a jiné příspěvky.

⁴⁴ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.352.

Poddůstojník („*Старшина – Сержант*“) – vychází od roku 1960. Populární měsíčník Ministerstva obrany SSSR (nakladatelství Vojenizdat), byl zaměřen na technickou připravenost sovětské armády a námořnictva, pravidelně informoval o novinkách v bojové přípravě a otiskoval i drobné literární útvary o událostech ze života vojáků.

⁴⁵ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.332.

Sovětský voják („*Советский воин*“) – vychází od roku 1919. Všeobecně politický a literárně umělecký časopis, vydávaný Hlavní politickou správou armády a válečného loďstva, byl určen vojákům, důstojníkům, námořníkům a žákům vojenských učilišť. Obsahoval literární příspěvky, reportáže z vojenského prostředí, zajímavosti z vojenského života, dále články o filmu, vědě, technice, sportovní rubriku, šachovou stránku a obvykle i notový zápis některé populární písně.

3.5.2. Periodika vydávaná ve Střední skupině sovětských vojsk

Ve Střední skupině sovětských vojsk byl vydáván ústřední deník *Sovětský voják* („*Советский солдат*“). Sídlo redakce bylo v Milovicích, kde byl deník i tištěn. Rovněž se využívaly materiály vojenských dopisovatelů z různých divizí Skupiny.

Vojenští dopisovatelé byli obvykle vojáci, kteří se například chtěli po skončení základní vojenské služby hlásit na vysokou školu, nezřídka na žurnalistiku. Rozsah, počet a kvalita prací otištěných ve vojenských periodících pak významnou měrou rozhodovaly o přijetí ke studiu.

V tomto deníku byly kromě úvodníků a oficiálních informací ze SSSR otiskovány především reportáže ze života v SVS. Ty byly psány vojenskými redaktory přímo v místních redakcích SVS.

Podle vzpomínek vojáků byly tyto články málokdy psány dobrovolně a jejich obsah byl čistě účelový. Obvykle vznikaly na rozkaz z politického oddělení, popřípadě je psali přímo zástupci velitelů pro věci politické.

Každá divize rovněž vydávala vlastní noviny. Nejvýznamnějším divizním periodikem byl deník *Rudý prapor* („*Красное знамя*“), vydávaný a tištěný ve Zvoleně ve štábu 30. gardové divize. Další redakce a tiskárny byly v sídlech divizí v Bruntále, Mladé Boleslavi a Vysokém Mýtě.

Názvy ostatních divizních tiskovin byly různé – *Na bojové výspě* („*На боевом посту*“), *Na stráž vlasti* („*На страже Родины*“), *Za naši sovětskou vlast* („*За нашу советскую Родину*“) apod. Mezi vojáky základní služby se jim všeobecně přezdívalo *Zákorová pravda* („*Окопная правда*“). Na všech divizních novinách byl pokyn „nevynášet mimo útvar“ („*из части не выносить*“). Z hlediska sovětské armády se jednalo o tajné informace určené pouze vojákům.

Obsah divizních tiskovin byl v zásadě stejný jako v ústředním deníku Skupiny – základem publikovaných materiálů byly poznámky a informace od vojenských dopisovatelů, ale divizní deníky v daleko větší míře využívaly i příspěvky samotných vojáků základní služby. Faktem rovněž bylo, že vojákům, jejichž příspěvek byl v denících otištěn, byl vyplácen honorář, což při výši měsíčního žoldu cca 40 Kčs u řadových vojáků a cca 60 Kčs u poddůstojníků byl silný motivační faktor.

Jak v ústředním deníku *Sovětský voják*, tak v divizních novinách byly publikovány také verše, povídky a např. karikatury a kreslený humor, nicméně v malém rozsahu a zřídka. Totéž platí i o článcích o Československu. Ty se většinou omezovaly na líčení přírodních krás a turisticky zajímavých památek.⁴⁶ Hlavním cílem bylo především sdílení vojenských zkušeností, podpora bojové morálky mužstva a osvěta.

3.6. Ostatní periodika

Na většinu útvarů se dostávaly deníky *Argumenty a fakta* („*Аргументы и факты*“)⁴⁷ a *Sovětský sport* („*Советский спорт*“)⁴⁸, u časopisů byl pak výběr poměrně velký – např.

---

⁴⁶ Jeden z pamětníků vzpomíná, že vycházela řada článků o českých hradech a zámcích.

⁴⁷ www.aif.ru [online]. 2010 [cit. 2010-05-19]. Corp.aif.ru/page/4. Dostupné z WWW: <www.aif.ru>.

Argumenty a fakta („*Аргументы и факты*“) – vycházely od roku 1978 jako měsíčník, v letech 1980 – 1982 jako čtrnáctidenník, od roku 1982 do současnosti jako týdeník. Publikovaly domácí a zahraniční politické události a další informace a statistické údaje, které obvykle nebylo možné najít v oficiálních centrálních periodikách.

⁴⁸ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.330.

Sovětský sport („*Советский спорт*“) – vychází od roku 1924. Deník Ústřední rady svazu sportovních organizací SSSR a Vsesvazové ústřední rady odborů. Přinášel aktuální informace ze sportovních událostí, reportáže, sportovní fejetony, tabulky sportovních výsledků. Vycházel s nedělní přílohou Fotbal.

Současník („*Ровесник*“)⁴⁹, *Mládí* („*Юность*“), *Sovětský film* („*Советский экран*“)⁵⁰, *Věda a život* („*Наука и жизнь*“)⁵¹, *Znalost – síla* („*Знание – Сила*“)⁵², *Mladá Směna*

---

⁴⁹ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.294.

Současník („Ровесник“) – vychází od roku 1962. Všeobecně politický a literárně umělecký měsíčník ÚV VLKSM a Výboru mládežnických organizací SSSR. Publikoval převážně díla mladých autorů – články, verše, reportáže, povídky. K pravidelným rubrikám patří odpovědi na otázky čtenářů, humoristická stránka, soutěže a užitečné rady, texty a notové záznamy zahraničních písní a módní novinky.

⁵⁰ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.325.

Sovětský film („Советский экран“) – vychází od roku 1957. Ilustrovaný čtrnáctidenník. Orgán státního výboru pro film při Radě ministrů SSSR a orgán Svazu pracovníků v kinematografii SSSR. Věnoval se sovětské i zahraniční kinematografii (v socialistických zemích). Uveřejňoval reportáže z filmových ateliérů, rozhovory, filmové fejetony a recenze.

⁵¹ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.234.

Věda a život („Наука и жизнь“) – vychází od roku 1890. Barevný vědecko populární měsíčník všesvazového společenství Znaniye, popularizoval úspěchy vědy a techniky - zaměřoval se především na kosmonautiku, využití jaderné energie k mírovým účelům, raketový vývoj a rozvoj počítačové techniky. Přinášel rovněž materiály z oblasti přírodních věd, archeologie, historie, připomínal významná vědecká výročí, v literární části otiskoval vědecko-fantastické romány na pokračování a přinášel reportáže z nejrůznějších vědeckých výprav. V pravidelných rubrikách vycházel přehled knižních novinek, informace o šachu a sportovní zprávy.

⁵² *Www.znanie-sila.ru/* [online]. 2010 [cit. 2010-05-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.znanie-sila.ru/>>.

Znalost – síla („Знание – Сила“) – vychází od roku 1926. Populárně vědecký měsíčník, přinášející zajímavosti z nejrůznějších oborů lidské činnosti – fyziky, astronomie, kosmonautiky, historie, přírodních věd, filozofii, psychologii, sociologii atd. V letech 1966 – 1968 byl nejlepším na trhu se vyskytujícím ilustrovaným časopisem. Vycházely v něm rovněž nejrůznější vědecko fantastické romány na pokračování.

(„Смена“)⁵³, *Ohníček* („Огонек“)⁵⁴ a dále různé tzv. „republikové“ časopisy, tedy časopisy v jazycích různých zemí SSSR.

3.6.1. Bojový lístek

Bojovému lístku věnuji zvláštní podkapitulu z toho důvodu, že jej sice nelze z mého hlediska pokládat za standardní armádní periodikum, nicméně sloužil k předávání informací v jednotlivých četách.

Jednalo se o zvyk přetrvávající z Velké vlastenecké války, kdy si vojáci tímto způsobem sdělovali zážitky z prožitého boje – v té době bojový lístek vyzdvihoval hrdinské činy jednotlivých vojáků, čímž se posilovala a udržovala bojová morálka.

V mírových časech se jednalo o součást systematizované bojové přípravy mužstva, kdy se takto popularizovaly drobné příkladné činy vojáků základní služby. Bojový lístek byl

---

⁵³ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.312.

Mladá směna („Смена“) – vychází od roku 1924. Literárně umělecký a všeobecně politický čtrnáctidenník ÚV VLKSM. Obdoba našeho Mladého světa. Měl rozsáhlou literární část – verše, povídky, novely, rozhovory se spisovateli, glosy o hudbě a populárních zpěvácích, filmová rubrika, sport, reportáže, perličky z domova i ze světa, písně a humor. V úvodu se věnoval zprávám z politického a společenského života. Časopis byl barevný, často s celostránkovými obrazovými materiály.

⁵⁴ *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. s.259.

Ohníček („Огонек“) – vychází od roku 1899. Barevný všeobecně politický a literárně umělecký týdeník, jehož redakční kolektiv tvořili přední sovětští autoři. Přinášel domácí i zahraniční zpravodajství, reportáže, povídky a poezii. Otiskoval reprodukce děl a fotografie, glosy, přinášel pravidelně křížovky, stránku humoru a satiry, notové záznamy oblíbených písní a častou přílohou byla i modrá deska z měkkého plastu s nahrávkou dané písně.

předtištěný jednostránkový formulář⁵⁵, který na závěr každého dne ručně vyplnil k tomu určený voják základní služby. Při večerním nástupu byl bojový lístek předčítán celé jednotce.

Z tvůrců bojových lístků se v mnohých případech rekrutovali pozdější dopisovatelé armádních novin a časopisů.

---

⁵⁵ viz příloha č. 3.

ZÁVĚR

Práce měla zmapovat tisk v uzavřené komunitě na sovětských vojenských základnách v době pobytu středové skupiny sovětských vojsk na území ČSSR, se zvláštním zaměřením na období posledního desetiletí, tedy na období let 1981 – 1991.

Původně jsem měla v plánu postupovat shora – tedy oslovit ministerstva obrany obou zemí a počáteční informace k tomuto výzkumu získat tímto způsobem. Vzhledem k tomu, že sovětská vojska nebyla podřízena českému velení a tvořila tedy naprosto nezávislou komunitu, vlastně jakýsi „stát ve státě“, ministerstvo obrany České republiky mi nebylo schopno poskytnout relevantní informace týkající se oblasti mého zájmu.

Z ministerstva obrany Ruska se mi opakovaně nedostalo žádné odpovědi a rovněž na straně zastupitelského úřadu Ruska v Praze nebyla zjevná ochota poskytovat jakékoli informace týkající se vnitřních záležitostí sovětské armády.

Rozhodla jsem se tedy vyhledat a oslovit přímo bývalé vojáky základní služby sloužící na našem území. Jako nejvhodnější médium pro tento výzkum jsem zvolila internet. Velmi mi pomohl moskevský novinář Vjačeslav Alexejevič (nepřál si zveřejnit své celé jméno), který mi pomohl vyhledat stránky www.cgv.org.ru, vytvořené v roce 2004 pro ty vojáky, kteří sloužili v ČSSR mezi lety 1968 – 1991. Cílem těchto stránek je nejen pomoci jednotlivým vojákům najít své přátele, s nimiž sloužili a obnovit tak zapomenuté vztahy, ale především sdílet informace z jednotlivých útvarů a zavzpomínat si na mládí strávené základní vojenskou službou v zahraničí. Dlouhodobým cílem pak je z těchto jednotlivých vzpomínek a příběhů poskládat ucelenou mozaiku života na sovětských vojenských základnách v ČSSR. Na tyto stránky jsem umístila svůj úvodní dotazník s prosbou o pomoc při zpracování bakalářské práce, zhruba o měsíc později jsme tentýž umístila rovněž na stránky www.cgv-garnizon.ru, což jsou stránky podobného zaměření. Odkázali mě na ni sami respondenti z www.cgv.org.ru s tím, že druhé stránky navštěvuje vyšší počet bývalých poddůstojníků a důstojníků, kteří by mi mohli pomoci rozšířit informace získané od „pouhých“ vojáků základní služby.

Musím říci, že jsem byla velmi překvapena odezvou, jaké se mi dostalo. Nakonec se mi vytríbilo devět respondentů, což lze sice při celkovém počtu 74 000 sovětských vojáků na území ČSSR těžko považovat za odpovídající vzorek, nicméně informace od nich získané považuji za naprosto relevantní.

Je pravdou, že jsem v průběhu zpracování tohoto tématu zjistila, že pokud by takový výzkum měl přinést podrobný popis toho, co vojáci na základnách četli, jakým způsobem se tisk do jednotlivých útvarů dostával a zda byl výběr nějak omezen, musel by trvat mnohem déle a bylo by potřeba pracovat s daleko více respondenty z většího množství míst dislokace sovětské armády, bylo by nutné najít např. několik vojenských dopisovatelů, kteří pravidelně přispívali do armádních tiskovin, bývalé zástupce velitelů pro věci politické, aby bylo možno získat celkový pohled.

V této fázi výzkumu mohla tato práce pouze nastínit způsob distribuce tisku na základny a vymezit základní kategorie.

Co se týká jednotlivých respondentů, pracovalo se s nimi velmi dobře – všichni byli velmi vstřícní, ochotní, na mé doplňující otázky odpovídali obratem a na stránkách i diskutovali na téma tisku na základnách mezi sebou a opravovali si navzájem nepřesné informace.

Ačkoli jsem původně přepokládala, že mi více informací poskytnou odpovídající vyšší místa – tedy ministerstvo obrany a zastupitelský úřad, a že případné informace získané od vojáků budou sloužit jen jako doplňující zdroje informací, mám za to, že komunikací přímo s bývalými vojáky základní služby jsem získala primární informace o tisku na základnách, nikým necenzurované a neupravené do přijatelné podoby.

Po celou dobu výzkumu jsem se pohybovala ve vysoce specifickém a mnohdy nepochopitelném prostředí armády. U armády sovětské toto platí dvojnásob. Z výzkumu mimoděk vyplynulo, že současná ruská armáda se od té sovětské liší jen velmi málo, hovoříme – li např. o podmínkách života na vojenských základnách nebo o problémech vojáků základní služby.

Při komunikaci s respondenty a překladu získaných informací z ruského jazyka jsem narazila na několik zásadních problémů. Prvním byla má neznalost vojenské terminologie, mnohdy byl problém správně přeložit výraz tak, aby odpovídal české vojenské terminologii a nedošlo k významovému posunu. V tomto mi velmi pomohl můj otec, pplk. v záloze Petr Bernard, se kterým jsem veškerou vojenskou terminologii v práci použitou konzultovala.

Několikrát jsem narazila i na čistě jazykový problém, např. pro slovo „voják“ má ruština slov několik – vycházel-li tedy deník „Советский солдат“ a souběžně časopis „Советский воин“, obojí je do češtiny nutno překládat jako Sovětský voják, přestože v ruském jazyce se o totožné názvy nejedná. Významy obou slov, byť synonym, se lehce odlišují – slovo „воин“ má v ruském jazyce „vlastenečtější“ a „heroičtější“ zabarvení.

Posledním problémem byla má neznalost a nepochopení některých vojenských zvyklostí. Budiž řečeno, že všichni respondenti chápali, že co se týká znalosti vojenského prostředí, jsem na tom pouze o málo lépe než úplný laik a tak ochotně odpovídali i na dotazy, které jim z jejich pohledu musely připadat naprosto banální. Nejvíce se toto projevilo v případě, kdy jsem od jednoho z respondentů získala informaci, že přestože deníky Pravda a Izvestija pravidelně většina vojáků ponechávala bez povšimnutí, jakož i veškeré deníky armádní (dá se říci, že se zájmem se v těchto tiskovinách setkávaly pouze sportovní rubriky, popř. kreslené vtipy a povídky), dvakrát do roka ze všech PVS veškeré tyto tituly prakticky zmizely, dokonce si je někteří nechávali posílat z domova – bylo to tehdy, kdy v nich byl publikován rozkaz ministra obrany SSSR o propuštění do zálohy a povolání branců. Vzhledem k tomu, že v Sovětském svazu byla v té době stejně jako u nás základní vojenská služba dvouletá, tedy již při nástupu vojáci věděli, kdy půjdou domů, nebylo mi jasné, proč k tomuto jevu docházelo. Bylo mi vysvětleno, že zvykem bylo si rozkaz vystříhnout a schovat na památku, což mimo jiné důstojnický sbor nerad viděl.

Oproti mým původním předpokladům se během výzkumu rovněž ukázalo, že síť PNS neměla s distribucí tisku na základny nic společného, a že český tisk se na základnách téměř nevyskytoval. Když jsem získala tuto informaci, předpokládala jsem, že vojáci byli v přístupu k českému tisku cíleně omezováni. Tento předpoklad se rovněž ukázal jako mylný. Vojáci

základní služby sice neměli možnost opustit základnu, nicméně mohli např. požádat důstojníka, který měl volný pohyb kdekoliv, aby jim noviny či časopis koupil. Ze strany vojáků ovšem o český tisk nebyl zájem především z důvodu neznalosti jazyka. Dalším důvodem byl nízký měsíční žold. Podle tří respondentů jedině, co se kdy z českého tisku mezi mužstvo dostalo, byly tu a tam barevné časopisy s lechtivými obrázky pro muže, to se ovšem stávalo až koncem osmdesátých let.

Na počátku jsem se také domnívala, že na sovětských základnách existovala omezení v přístupu k tiskovinám v závislosti na hodnostech a že tedy vyšší důstojníci měli přístup k širšímu množství tiskovin, tedy i k většímu množství informací. V průběhu výzkumu jsem zjistila, že taková omezení nebyla nutná vzhledem k uzavřenému prostředí armády, dále k uzavřenosti samotných sovětských základen a předvýběru periodik k odběru. V seznamu nepovinných periodik, který se dostal k mužstvu a ze kterého se vybíraly deníky a časopisy, již byly pouze předvybrané, schválené a ideologicky nezávadné tiskoviny. Provést výzkum a toto téma zpracovat bylo daleko složitější, než jsem očekávala. Jak jsem již uvedla, jedná se o téma natolik rozsáhlé, že tato práce pouze podává základní vhled do problematiky tisku na sovětských vojenských základnách v ČSSR a vymezuje základní kategorie.

Co se týká potřeb a možností dalších výzkumů na toto téma, bylo by určitě zajímavé zaměřit se podrobněji na jednotlivé tituly a provést jejich obsahovou analýzu, rovněž tak provést podobný výzkum s daleko širším vzorkem respondentů.

V jednom případě jsem se rovněž odchýlila od původně předložených tezí. V práci chybí kvalitativní obsahová analýza jednotlivých titulů. Vzhledem k tomu, že práce nakonec podává pouze základní vhled do problematiky, srovnání jednotlivých deníků není pro tento účel relevantní.

V rámci této práce jsem se rovněž nedotkla role vojenských dopisovatelů a bylo by určitě přínosné se na toto zaměřit.

SUMMARY

The aim of the thesis was to map the periodical press on Soviet army bases in Czechoslovakia in 1968 – 1989.

At the beginning I thought of getting information right from the Ministries of Defence of both countries – however many facts about Soviet army bases are still top secret, so those institutions were not able to help.

Therefore I have found a server *www.cgv.ru* that was created by former soldiers stationed in Czechoslovakia in 1968 – 1989 and asked them for help. I have placed a questionnaire on the website and frankly was very surprised by the response. The amount of information I got was more than I hoped for at first after not succeeding with official places. Unfortunately small number of respondents does not allow me to generalize the outcome of my research.

The work though aims to be the first draft of the situation among Soviet soldiers in Czechoslovakia, first insight into theme of periodical press in such a specific environment. Against my original presumption I found out that as the press was pre-chosen before it got to soldiers, there were no restrictions as for access to journals and newspapers. I also thought at the beginning that distribution of press had been conducted via Czech official channels, which did not prove to be true.

There were several problems I faced during elaboration of this thesis. Apart from the lack of information I had to get to understand the army terminology, and one of minor problems also occurred with translation of some specific terms from Russian to Czech.

To conduct this research was far more difficult than I had expected. I therefore managed to present just very basic outcome and to indicate some possible topics for future research.

POUŽITÁ LITERATURA

1. BELDA, Josef; BENČÍK, Antonín; PECKA, Jindřich. *Dislokace sovětských vojsk v Československu 1968 - 1969 : Materiály, studie, dokumenty č.6*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 103 s.
2. BELDA, Josef; BENČÍK, Antonín; PECKA, Jindřich. *Pobyt sovětských vojsk na území Československa 1968 - 1991 : Materiály, studie, dokumenty č.6*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. 103 s.
3. ČSSR. Smlouva mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území Československé socialistické republiky . In *11/69 Sb.*. 1969, 4, s. 40 – 43
4. FELCMAN, Ondřej. *Pobyt sovětských vojsk na území Československa 1968 - 1991 : Invaze a okupace*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. 49 s.
5. *Katalog sovětského tisku : Ústřední tisk SSSR*. Praha : Bibliograficko - zpravodajské středisko, 1968. 366 s.
6. MENCL, Vojtěch, et al. *Křížovatky 20. století : Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*. 1. Praha : Naše vojsko, 1990. 399 s.
7. ŠŤASTNÁ, Helena. *Dějiny ruského a sovětského tisku*. Praha : Novinář, 1985. 450 s.
8. VESELÝ, Zdeněk. *Mezinárodní vztahy 20.století v datech*. Praha : Nakladatelství EPOCH s.r.o., 2003. 299 s.
9. BENČÍK, Antonín . *Rekviem za Pražské jaro*. Třebíč : Tempo, 1998. 269 s.
10. BENČÍK, Antonín. *V chapadlech kremelské chobotnice*. 1. Praha : Mladá fronta, 2007. 514 s.

11. JINDŘICH PECKA. *Odsun sovětských vojsk z Československa 1989–1991: Dokumenty.*

Praha, ÚSD 1996. 351 s.

12. CHRUŠČOV, Nikita Sergejevič. *Vzpomínky Nikity Sergejeviče Chruščova:*

Magnetofonové nahrávky z období glasnosti. Brno : Jota, 2000. Chruščov a Novotný, 225 s.

PERIODICKÝ TISK

1. VACULÍK, Ludvík. Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, umělcům a všem. *Literární listy.* 27.červen 1968, I, 18, s. 1.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

1. <http://ru.wikipedia.org>

2. <http://www.vrtulnik.cz>

3. <http://www.totalita.cz>

4. <http://vladimirkubicek.wbs.cz>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ČSSR – Československá socialistická republika

NDR – Německá demokratická republika

SRN – Spolková republika Německo

ČSLA – Československá lidová armáda

PNS – Poštovní novinová služba

PVS – politicko-výchovná světlice

KSSS – Komunistická strana Sovětského Svazu

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

RSFSR – Ruská sovětská federativní socialistická republika

Seznam příloh

Příloha č.1: Místa dislokace sovětských jednotek

Příloha č.2: Úvodní dotazník

Příloha č.3: Seznam respondentů

Příloha č.4: Podoby bojového lístku (obrázek)

Příloha č.1: Místa dislokace sovětských jednotek

Velitelství "skupiny" - Milovice

- velitelství 28. armádního sboru Olomouc
- 185. raketová brigáda Turnov
- 442. raketová brigáda Hvězdov
- 211. dělostřelecká brigáda Jeseník
- 5. protiletadlová raketová brigáda Kuřivody
- 57. samostatný radiotechnický prapor Neratovice
- 7. spojovací brigáda Milovice - Olomouc
- 130. spojovací pluk Jiřice
- 233. radiotechnický pluk Bohdaneč
- 563. samostatný ženijní prapor Vrch Bělá
- 129. samostatný prapor chemické ochrany Červená Voda
- 304. samostatný spojovací prapor směrových stanic Milovice
- 310. samostatný spojovací prapor směrových stanic Jičín
- 234. samostatný radioreleový prapor Milovice
- 821. samostatný radioreleový prapor Jiřice
- 635. samostatný radioreleový kabelový prapor Jiřice
- 1240. samostatný radiotechnický prapor Hostouň
- 1921. samostatný pozemní prapor REB (radioelektronického boje) Hradčany
- 979. samostatný letecký prapor REB (radioelektronického boje) Luštěnice
- 144. samostatný automobilní prapor Luštěnice
- 556. samostatný automobilní prapor Luštěnice
- 75. samostatný prapor oprav strojní techniky Milovice
- 651. samostatný prapor oprav tankové techniky Milovice
- 605. samostatný stavební prapor Hradčany
- 1637. samostatný stavební prapor Milovice
- 1639. samostatný stavební prapor Milovice
- 1640. samostatný prapor mechanizace stavebních prací Milovice
- 159. samostatný prapor ochrany a zabezpečení Milovice

15. gardová tanková divize - Milovice

- 29. gardový tankový pluk Milovice
- 360. tankový pluk Stráž pod Ralskem
- 295. gardový motostřelecký pluk Milovice
- 721. gardový motostřelecký pluk Milovice
- 914. dělostřelecký pluk Trutnov
- 282. protiletadlový raketový pluk Bohdaneč
- 81. průzkumný prapor Milovice
- 152. ženijní prapor Zdechovice
- 215. spojovací prapor Milovice
- 517. prapor chemické ochrany Milovice
- 910. prapor materiálního zabezpečení Milovice
- 142. prapor oprav techniky Milovice
- 119. zdravotnický prapor Milovice

31. tanková divize - Bruntál

- 77. gardový tankový pluk Krnov
- 100. tankový pluk Frenštát
- 237. tankový pluk Libavá
- 322. motostřelecký pluk
- 1047. dělostřelecký pluk Frenštát
- 1143. protiletadlový raketový pluk Bruntál
- 84. průzkumný prapor Bruntál
- 145. ženijní prapor Libavá
- 692. spojovací prapor Bruntál
- 400. prapor chemické ochrany Bruntál
- 911. prapor materiálního zabezpečení Bruntál
- 152. prapor oprav techniky Libavá
- 231. zdravotnický prapor Bruntál

18. gardová motostřelecká divize - Mladá Boleslav

- 210. motostřelecký pluk Rokytnice v Orlických horách
- 275. gardový motostřelecký pluk Mladá Boleslav
- 278. gardový motostřelecký pluk Zákupy

- 280. gardový motostřelecký pluk Bohosudov
- 86. samostatný tankový prapor Milovice
- 52. gardový dělostřelecký pluk Hvězdov
- 130. protiletadlový raketový pluk Svěbořice
- 149. protitankový oddíl Kuřivody
- 45. průzkumný prapor Děčín
- 234. gardový ženijní prapor Kuřivody
- 27. gardový spojovací prapor Mladá Boleslav
- 106. prapor chemické ochrany Kuřivody
- 898. prapor materiálního zabezpečení Kuřivody
- 80. prapor oprav techniky Hvězdov
- 386. zdravotnický prapor Děčín

30. gardová motostřelecká divize - Zvolen

- 164. gardový motostřelecký pluk Jelšava
- 166. gardový motostřelecký pluk Komárno
- 168. gardový motostřelecký pluk Ružomberok
- 30. tankový pluk Oremov Laz
- 75. samostatný tankový prapor Riečky
- 126. gardový dělostřelecký pluk Rožňava
- 144. protiletadlový raketový pluk Oremov Laz
- 205. protitankový oddíl Štúrovo
- 20. průzkumný prapor Riečky
- 63. ženijní prapor Štúrovo
- 85. spojovací prapor Zvolen
- 205. prapor chemické ochrany Nové Zámky
- 1054. prapor materiálního zabezpečení Rimavská Sobota
- 81. prapor oprav techniky Rimavská Sobota
- 11. zdravotnický prapor Zvolen

48. motostřelecká divize - Vysoké Mýto

- 265. gardový motostřelecký pluk Vysoké Mýto
- 322. motostřelecký pluk Olomouc
- 333. motostřelecký pluk Česká Třebová

- 375. tankový pluk Šumperk
- 55. samostatný tankový prapor Šumperk
- 585. dělostřelecký pluk Klášterec nad Orlicí
- 716. protiletadlový raketový pluk Červená Voda
- 258. protitankový oddíl Klášterec nad Orlicí
- 31. průzkumný prapor Vysoké Mýto
- 118. ženijní prapor Vysoké Mýto
- 813. spojovací prapor Vysoké Mýto
- 308. prapor chemické ochrany Vysoké Mýto
- 909. prapor materiálního zabezpečení Vysoké Mýto
- 88. prapor oprav techniky Vysoké Mýto
- 34. zdravotnický prapor Vysoké Mýto

letectvo

- velitelství 131. smíšené letecké divize Milovice
- 114. stíhací letecký pluk Milovice
- 236. stíhací bombardovací letecký pluk Hradčany
- 238. vrtulníkový pluk Zvolen
- 490. vrtulníkový pluk Olomouc

Příloha č.2: Úvodní dotazník

- 1) Jakým způsobem se tiskoviny dostávaly na základny – koupě, předplatné?
- 2) Jaké noviny a časopisy se na základny dostávaly - přehled
  - české
  - ruské
- 3) Kdo rozhodoval, jaké noviny a časopisy se dostanou na základny?
- 4) Přístup k tisku – stejný pro všechny, bez rozdílu hodnosti?
- 5) Byl – a pokud ano, jakým způsobem – omezen přístup k tisku?
- 6) Vojenské tiskárny – jaká tiskly periodika?

Příloha č. 3: Seznam respondentů

- 1) Andrej, republika Komi, Sosnogorsk - výukové centrum Svébořice, 1987 – 1989
- 2) Ivan Ivanovič Bogdanov - Vysoké Mýto, Šumperk, 1977 – 1982
- 3) Gajsa Buketov, Kazachstán, Alma-Ata - 1980 - 1985
- 4) Sergej Jevgenějevič Kuzněcov, Moskva - Stráž pod Ralskem, 1986-1988
- 5) Vladimír Lageda - Česká Třebová, 1970 – 1972
- 6) Afon, Sevastopol – 48.motostřelecká divize, 1968-1970
- 7) Michail Golubev, Moskva – Mimoň, 1986-1988
- 8) Kajrat Jeleusizov, Kazachstán – Komárno, 1986 - 1988
- 9) Roman Butin, Jekatěrinburg - Vysoké Mýto, 1987-1989

Пříloha č.4: Podoby bojového lístku (obrázek)

Otištěno s laskavým svolením p. V. Lagedy.

БОЕВОЙ ЛИСТОК

I ВЕРРА

28.06.2007

В НЕДЕЛЮ НАС ЧАЩЕ
НАХОДИЛИМ И ДУМАЕМ
ОСОБЕННО ДАНО. ВООРУЖИ
ПРЕЖДЕ ВРЕМЯ, ЧТОБ
КОЕ-ТО НАМ И СЛОВО!

ЕЩЕ И ТАКИ ПОВЕЛИМ,
СЛУШАЯ ИС ПОДСКАЗ
РЕАКЦИЯ ТИХОМАС СЛОВА

ЭТО НЕ «САМЫЕ», МОЖЕ
НАЗВАТЬ «КОМАНДЫ НА ВЕ
СТРАНИИ, АС ТЕМ НЕ
ЧЕГО ПОВЕЛИВАТЬ И
СТАИ...

ЗНАКОМЫ

КРИЧАТ ЕЩЕ ЖЕ... 25 ДИВЕР

ПРИСЯГА

И СМОГО ТОРЖЕСТВЕННО ПОСВЯЩЕ
НА ВЕРНОСТЬ СВОЕЙ РОДИНЕ - РОДИТЕЛИМ
РЕСПУБЛИКЕ. КТО-ТО СКАЖИ ЗАЩИЩАТЬ
НЕ ПОСЛУШАЮЩИХ И ВООРУЖИ, ТАКИМ
ПРИКАЗЫ ПОВЕЛИВАЮЩИЕ ВОИНСКИМ
ПРАВИЛАМ: КОМУСЬ-ТО И ПОВЕЛИВАЮЩИЕ
СЛУШАЮЩИМ ВОИНСКИМ ПРАВИЛАМ
ДАВАЮЩИМ ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ
НЕ ПОСЛУШАЮЩИМ И ПОВЕЛИВАЮЩИМ
СВОИМ ПРАВИЛАМ, А ТАКИМ И ОБЕЩАЮЩИМ

ЗАКОННОСТИ, КТО ПОВЕЛИВАЕТ
НАС ИС ВОИНСКИМ ПРАВИЛАМ,
КТО ПО, КТО СМОГО СМОГО ПОВЕ
ЛИВАЮЩИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ, А ТАКИМ
ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ, А ТАКИМ
ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ, А ТАКИМ
ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ, А ТАКИМ
ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ, А ТАКИМ

А ТАКИМ ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ
ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ
ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ
ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ ТАКИМ ПОВЕЛИВАЮЩИМ

